

Heimatkunde, Graz); (Robert Meraus?), Franz Ignaz Flurer, Ein Beitrag zur Gesch. d. Barockmalerei im Stmk (Repertorium d. Kunstwissenschaft), isti v Thieme-Becker. — 7. Temeljni razpravi o pomenu in razvoju avstrijskega stropnega slikarstva sta napisala Hans Tietze, Programme u. Entwürfe zu den grossen österreichischen Barockfresken, Jahrb. d. Kunsthist. Sammlungen d. allerb. Kaiserhauses XXX, 1, Wien-Leipzig 1911/12, str. 1-29, in Max Dvořák, Zur Entwicklungsgeschichte d. barocken Deckenmalerei in Wien, Gesammelte Aufsätze zur Kunstgesch., München 1929, str. 227-241. — Prvo analizo baročnega stropnega slikarstva ob slovenskem primeru pa je dal Izidor Cankar z razpravo o freskah v ljubljanski stolnici: Giulio Quaglio, prispevek k razvoju baročnega slikarstva, Dom in svet XXXIII, 1920. Specialno literaturo glej tudi v F. Sijanec, F. M. in J. A. Strauss, ZUZ IX, 1929, Opombe k Uvodu, str. 8-40 in v St. Mikuz, Ilovšek Franc I, Ljubljana 1940. — 8. Dr. Heinrich Hammer, Der Kärntner Barockmaler Josef Ferdinand

Fromiller, Carinthia, 1910, št. 4-5. — 9. Domnevi, da bi bil zaradi tega Flurer učencem Salvatorja Rose, ugovarja že Wastler, o. c. op. 6. — 10. Gedenkbuch der Stadtpfarre Windisch-Feistritz, 1860, str. 24: 1722 wurde das Presbiteriumgewölbe samt Kuppel in der Stadtpfarrkirche fresco sehr gut ausgemalt. (So die Jahreszahl in der Kuppel.) ... 1722. Die schöne Frescomalerei des Presbiteriums in der Stadtpfarrkirche stellt vor: Die Nachfolge Christi des Kreuztragenden — die Erschlagung Ap. Jacobi mit der Keule, — Enthauptung Pauli Ap. Überdies noch 4 allegorische Figuren. Eine mit Kelch und Schlange. Unterschrift: »Respicit finem.« Die 2. mit der Wage: »Exaequat et dirigit.« Die 3. ruhend auf einer Säule: »Semper Adamas.« Die 4. ein Hahn: »Jacentes excitat.« — 11. F. Sijanec, Baročne freske v breziškem gradu, Posavje I, Brežice 1957, str. 45-51. — 12. F. Stelè, Varstvo spomenikov, Dornava, ZUZ XVIII, 1942, str. 101-102. — 13. Glej poročila o restavratorskih delih v Varstvu spomenikov I-II, 1948-1950.

RAZSTAVA »OKTOBRSKA REVOLUCIJA IN DELAVSKO GIBANJE NA SLOVENSKEM I. 1917-1920«

FRANCE KLOPČIC

V prostorih Mestnega arhiva v Ljubljani je od 13. novembra do 8. decembra 1957 trajala razstava »Oktohrska revolucija in delavsko gibanje na Slovenskem leta 1917-1920«. Priredili so jo v okviru proslave 40-letnice Oktohrske socialistične revolucije.

Razstavo je organiziral Zgodovinski arhiv CK Zveze komunistov Slovenije.

Razstavljene so bile foto-kopije dokumentar-nega gradiva: časopisnih poročil, letakov, fotografij, uradnih spisov in okrožnic, med katerimi so bili tudi sodni akti in »strogo zaupna« obve-stila. Na razstavi je bilo nekaj unikatnih do-kumentov — v originalu in v kopijah. Gradivo je bilo študijskega značaja; za obiskovalce je bilo potrebno strokovno vodstvo, vendar pa so naslovi in predmetna pojasnila h gradivu omo-gočala samostojno seznanitev s tematiko.

Težišče razstave ni bilo v prikazovanju do-godkov v Petrogradu in Rusiji leta 1917. Tem zgodovinskim dogajanjem je bilo posvečenih le nekaj fotografij in citatov tov. Tita in Kardelja ter prvo poročilo o boljševiskem prevratu v slovenskem delavskem časniku »Naprejek«, z dne 9. novembra 1917. Glavno vsebino razstave so tvorili podatki o prvih neposrednih odmevih Oktohra na Slovenskem leta 1917-1918 in o nadaljnjem razvoju delavskega gibanja na sloven-skem ozemlju v pogojih novo nastale kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1919-1920.

Med prve neposredne odmeve Oktohrske re-volucije na Slovenskem štejemo mirovne shode, ki so jih prirejale delavske organizacije v ru-darskih krajih v Trstu, Ljubljani, na Jesenicah, v Borovnici, v Tržiču in drugod novembra in decembra leta 1917. »Priznajte novo sovjetsko vlado, sprejmite rusko ponudbo miru!« — tako so sklepali delavci na svojih zborovanjih pod močnim vplivom vesti, ki so prihajale iz Ru-sije, kjer je svet ljudskih komisarjev pod Leni-novim predsedstvom posvetil prvo skrb vpraša-nju premirja in miru.

Pod steklom so obiskovalci lahko brali po-večano kopijo poročila z mirovnega shoda v Lo-gatcu, v katerem je prav dobro prišlo do izraza ljudsko razpoloženje. »Proč z vojno! Živela ru-ska revolucija!« so vzklikali navzoči.¹

Leto 1918 se prične v znamenju novih de-monstracij proti vojni in za mir. Ko so zastop-

niki nemške in avstro-ogrske vlade na mirovnih pogajanjih s sovjetsko delegacijo v Brest-Litov-sku stavili pretirane ozemeljske in druge za-hteve kot pogoj za mir ter s tem ogrožali skle-nitev miru, se je val razburjenja in ogorčenja, ki je izbruhnil sredi januarja na Dunaju, kjer je delavstvo stavkalo, razširil tudi na Slovenijo. Povsod se je delavstvo ponovno zbiralo na mi-rovne manifestacije; v Trstu so n. pr. slovenski delavci skupno z italijanskimi organizirali pet-dnevno stavko, za vodstvo katere so izbrali de-lavski svet, prvi na slovenskem ozemlju. Foto-kopije časopisnih poročil podrobno opisujejo te dogodke. Ljubljana je dva dni bila pod vtisom množičnih manifestacij pred Mestnim domom, kjer se je zbralo vsakokrat okrog pet tisoč de-lavcev, delavk in meščanov na protestno zbo-rovanje.

Iz dokumentov tudi vidimo, da so se za-hteve po sklenitvi miru tesno spletale z zahte-vami po izboljšanju prehrane ali aprovizacije, kakor se je tedaj označeval sistem distribucije živil in drugih najnujnejših potrebščin. Četrto leto vojne je namreč prebivalstvu in vojakom na fronti prineslo strahotno pomanjkanje in la-koto. Ljubljanske žene so 22., 23. in 24. aprila 1918 zaporedoma demonstrirale na ulicah, do-klar ni bilo poklicano vojaštvo, da napravi »red« v mestu. O teh dogodkih so slovenski časopisi zaradi cenzure prinesli izredno kratka poročila. Več o njih je povedala razstavljena resolucija ljubljanskega občinskega sveta z dne 25. aprila, v kateri se je priznavalo, da so žene bile »gnane v obup.«

Dve fotografiji in zaradi cenzure okrnjeno tiskovno poročilo nam predočujejo vstajo mornar-jev v Boki Kotorski dne 1. februarja 1918. Upor-niki so dunajski vladi poslali radijsko brzojavko z zahtevo, naj se napravi konec vojni. Na sliki vidimo voditelje vstaje, kako jih peljejo na mo-rišče. Med voditelji, obsojenimi na dolgoletno ječo, je bil tudi slovenski mornar Franc Bajželj iz Stražišča pri Kranju,² ki živi še danes.

Obširneje so pokazani uponi slovenskih vo-jakov maja leta 1918, ki so močno prispevali k izpodkopavanju stare, gnile Avstro-Ogrske.

Zgodovinski arhiv CK ZKS je ob pripravah za razstavo poizvedoval med preživeli udele-ženci uporov slovenskih vojakov v Judenburgu,

Murau in Radgoni maja 1918, če so ohranili kakšno gradivo. Zal, tega ni bilo. Sodne dokumente o tem bi bilo treba iskati v arhivih sodne Avstrije. Vendar je arhiv zbral nekaj spominov in fotografij znanih vodij Hafnerja, Boštjana Olipa in Ukoviča, ki so tudi bile razstavljene. Zadnja dva sta bila priči revolucionarnih dogodkov v Rusiji in se od tam vrnila prežeta boljševiških tendenc. Razstavljeno gradivo o slovenskih upornikih — prevladujejo fotografije in časopisne vesti, — dopolnjujejo foto-kopija ustreznega članka V. Vodopivca iz revije »Sodobnosti« l. 1938, št. 289—295.

V kronološki vrsti nato sledijo dogodki, ki razodevajo burno naraščanje delavskega gibanja leta 1918. Kratka časopisna poročila o štrajkih v Trbovljah, Crni, Mežici, Idriji, Mariboru dajejo le skopo sliko o njem.

»Hočemo socialistično republiko!« — takšna je prva zahteva slovenskega delavstva po prevratu oktobra l. 1918 ob polomu Avstrije. Stavkajoči rudarji v Trbovljah decembra 1918 volijo stavkovni odbor, o delovanju katerega nimamo drugih podatkov kakor poročila socialnodemokratskega »Napreja«. Ta zelo previdno in redkobesedno opisuje dejavnost tega odbora, ki si je lastil funkcijo javne oblasti. Razstavljeno besedilo to potrjuje. Vodstvo socialnodemokratske stranke očitno ni želelo, da bi revolucionarni posegi trboveljskega delavstva v javno življenje našli posnemanja drugod.

V samostojnih nastopih slovenskega delavstva namreč ne smemo videti samo vpliva Oktobrske revolucije, ampak tudi samoraslo gibanje, ki je vzraslo na domačih tleh po desetletjih vztrajnega razrednega boja in razširjanja socialističnih idej. Bilo je tudi posledica ostre politične in gospodarske krize, v kateri se je znašla kapitalistična družba v prvi svetovni vojni.

Razstava kaže, kako se je temu burnemu valu delavskega gibanja pridružilo še kmečko gibanje zoper stari red in za republiko, zoper veleposesniško lastnino in ostanke fevdalizma, a za revolucionarno rešitev agrarnega vprašanja.

Konec l. 1918 in začetek l. 1919 doživimo odločne nastope dolenjskih, belokranjskih in notranjskih kmetov. V občini Šmihel—Stopiče so kmetje — med njimi delavci — odstavili župana in izvolili svoj organ ljudske oblasti, ki je deloval in celo uradoval štiri dni. V Beli krajini so kmetje proglasili republiko. O tem govorijo razstavljena poročila orožniških postaj in sodnih razprav. Obtoženci so se na sodišču vedli nadvse pogumno in samozavestno. Kovač Ivan Florjančič je odkrito dejal, ko so ga vprašali, zakaj so odstavili prejšnjega osovraženežnega žu-

pana Žurca: »... ker je moral cesar odmarširati, sem mislil, da lahko tudi Zurc odmaršira.«³

Kopija oficialnega pisma z žigom, ki ga je upravnik veleposestev kneza Windischgraetza poslal slovenskemu sodišču, vsebuje podatke o tem, kako so notranjski kmetje pričeli sekati knezove gozdove. Drug dokument prinaša napotila slovenskega državnega pravdnštva, da se uvede sodni postopek zoper kmete, ki so posegli po Windischgraetzovi lastnini, kar pač zgovorno priča, kako malo je bilo novo nastajajočim slovenskim oblastem do interesov ljudstva, do radikalnih izprememb v družbenem redu. Raje so branile tuje kapitale.

O nasprotjih med slovenskim meščanstvom, ki se je znašlo po prevratu na oblasti, in slovenskim ljudstvom, o razrednih nasprotjih, ki so leta 1919—1920 neprestano naraščala in ustvarjala objektivno revolucionaren položaj v deželi, pričajo dokumenti tega razdobja.

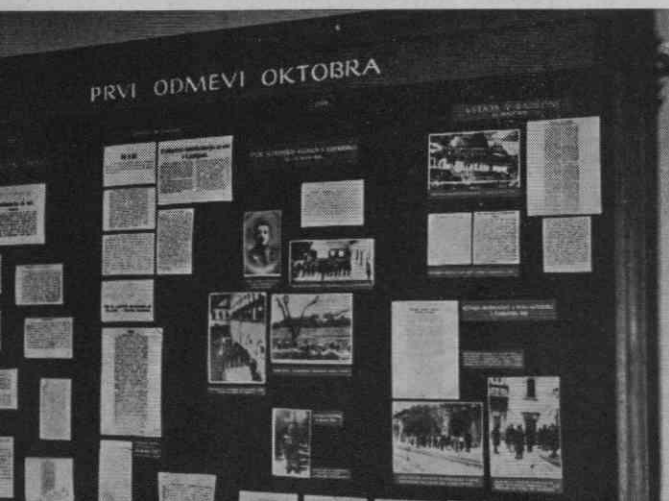
Deželna vlada v Ljubljani zbira vojsko, da zasede slovensko Koroško in zato kliče pod orožje vojake, ki so se pravkar vrnili s fronte domov. Lepak iz Škofje Loke, napisan s prosto ljudsko roko, odgovarja vladi, češ, ne pojdemo k vojakom, naj se gredo bojevati »vojni dobičkarji in oduhuhi«.

Deželna vlada v Ljubljani roti prebivalstvo, da ohrani red in mir, a socialnodemokratsko vodstvo, čigar zastopniki zavzemajo ministrske sedeže v Beogradu, proglašajo, »da sedanji čas ni ugoden za skrajne korake delavskih mas v doseg mezdnih terjatev in to glede na zunanje-politični položaj.«⁴ Delavstvo na to odgovarja s stavkami, znotraj socialnodemokratske stranke nastaja opozicija, ki se opriema taktike ruskih boljševikov. Izidejo prva komunistična glasila »Baklja« in »Vstajenje«. V znak mednarodne solidarnosti za zaščito sovjetske Rusije in sovjetske Madžarske pred intervencijo tujih, evropskih, ameriških in japonskih vojsk izbruhne dne 20. in 21. julija 1919 prvi generalni štrajk slovenskega delavstva. Dan kasneje se uprejo vojaki v treh vojašnicah Maribora. Vodje vstaje so bili obtoženi boljševizma in dva med njimi ustreljena. Oktobra in novembra stavkajo tiskarski delavci Slovenije, ki ostane dva meseca brez časopisja. Istočasno stavkajo rudarji v Trbovljah, Zagorju, Hrastniku, zahtevajo socializacijo premogovnikov, ki so bili last tujega kapitala.

Na vse to naletimo v razstavljenih dokumentih. Čeprav gradivo ni obilno, vendar prepričuje o vse ponavljajočih se poizkusih delovnega ljudstva doseči svobodo in oblast, ustvariti »boljše in lepše življenje«, kakor so se glasile tedaj priljubljene besede, v katerih je bilo mnogo hrepenjenja, a premalo izkušanj, da bi jih lahko uresničili.

Gradivo iz leta 1920 nam pojasnjuje nadaljnje stopnjevanje borbe, v katero je stopil delavski razred Slovenije. 16. aprila železničarji s splošno stavko ukinejo sleherni promet na vseh progah. Vsa dežela je prisluhnila grandioznemu boju, ki se je razširil v generalni štrajk vsega delavstva v Sloveniji.

Razstava prikazuje letake železničarjev, fotografije z njihovega zborovanja in besedilo govorov tedanjih delavskih tribunov. Železničarske žene sprejemajo resolucijo, s katero podpirajo pravične zahteve svojih mož. Potem sledijo kot

odgovor dejanja deželne vlade: predsednik dr. Brejc odloči, da se odvzame prehrana vsem stavkajočim železničarjem; njegov podpis stoji na plakatu ob vpoklicu železničarjev na orožne vaje, na plakatu o prepovedi vsakršnih zborovanj. In končno — strelji 24. aprila na Zaloški cesti v Ljubljani v delavsko množico, kjer so padle žrive in je tekla kri. Obiskovalci so lahko brali o tem uradno poročilo, suhoparno in na hitro sestavljeno. Državna oblast se je zatekla k zadnjemu sredstvu — nasilni zadušitvi stavke.

Delavstvo v Sloveniji ni nikdar več ne preje ne pozneje izvedlo tako široko organiziranega generalnega štrajka. Stavka se je končala s porazom.

Toda razstava je prinesla istočasno dokumente, ki so govorili o tem, da je socializem našel novo svežo moč, da je delavstvo našlo pot in sredstva, ki naj bi mu zagotovila bodočo zmago. Nekaj dni pred izbruhom železničarske stavke, dne 11. aprila 1920, se je v hotelu »Tivoli« v Ljubljani vršil ustanovni zbor komunistične stranke za Slovenijo, ki se je leto prej organizirala v ostalih pokrajinah Jugoslavije. Vidimo foto-kopije poročil o tem kongresu, o pristopanju jeseniškega in mariborskega delavstva k tej stranki in drugo. Po stavki začne izhajati strankino glasilo »Rdeči prapor«, v slovenščini izideta program in statut Komunistične partije Jugoslavije, sprejeta na Vukovarskem kongresu junija 1920. Letak priča o stališču partije pri volitvah v konstituanto novembra 1920. Kakor je dejal tov. Tito: »Že leta 1919/20 je bila ustanovljena ena največjih komunističnih partij v Evropi, ki je prišla v jugoslovansko ustavodajno skupščino z 58 poslanci.«⁵

Z ustanovitvijo komunistične partije se začne nova doba v zgodovini delavskega razreda na Slovenskem. V tem dejanju so se osredotočile in izrazile vse prejšnje pridobitve delavstva, ves ogromni vpliv Oktobrske revolucije in Leninovih idej ter izkušnje pri spontanah akcijah ljudskih množic na domačih tleh.

Razstava se je na to razdobje tudi omejila. Zajela je čase, ki jih tov. E. Kardelj jedrnat prikazuje na naslednji način:

»Upori polkov na frontah in mornarjev na vojnih ladjah pod rdečimi zastavami Oktobrske revolucije, nezajepljivi val stavk in demonstracij tja do krvavih spopadov in krajevnega prevzemanja oblasti, množični kmečki panti itd., takšna je bila slika prvih let po Oktobrski revoluciji v naši deželi. Zatirani in izkoriščani delovni ljudje naše dežele so ubrali pot, ki sta jim jo pokazala velika Oktobrska revolucija in Lenin.«⁶

Razstavo je dopolnilo še dodatno gradivo, in sicer:

a) dokumenti o aktivni udeležbi Slovencev — vojnih ujetnikov v bojih za utrditev sovjetske oblasti v Rusiji od 1918—1921;

b) dokumenti o preganjanju boljševizma in komunističnih aktivistov v Jugoslaviji v letih 1919—1920.

Dokumentu o udeležbi Slovencev pri revolucionarnih dogodkih v Rusiji so bili zbrani leta 1957. Dali so jih na razpolago še živeči udeleženci na naslov Republiškega odbora za proslavo 40-letnice Oktobrske revolucije, a tik pred otvoritvijo razstave — na naslov Zgodovinskega arhiva pri CK ZKS.

Tako je na primer tov. Franc Fon iz Bovca prinesel unikatne predmete o dejavnosti jugoslovanske sekcije Ruske komunistične partije (boljševikov); potrdilo o članstvu partije, fotografijo moskovskega aktiva sekcije iz l. 1921, brošure v slovenščini, ki so izšle v Moskvi l. 1918—1921 itd. Drugi tovariši so nam prinesli fotografije, lesorezne odtise grafik iz življenja ujetnikov, potrdila o službi v rdeči armadi i. dr. Tov. Faganeli iz Ribnice je poslal izvod pesmi Radivoja Peterlina, ki jo je pesnik napisal l. 1918 in podaril svojemu rojaku v Caricinu, ko sta se borila v vrstah rdeče armade. Prejeli smo še nekaj jugoslovanskih časnikov, ki so izhajali v Petrogradu in Moskvi l. 1918—1919.

Ti podatki, ki so bili vključeni v razstavo ter l. 1957 zbrani spomini še živečih udeležencev revolucije v Rusiji, so dovolili priti do zaključka, da je nekaj tisoč Slovencev bilo v vrstah Rdeče armade, a nekaj sto se jih je vpisalo v Rusko komunistično partijo (boljševikov).⁷

Iz seznama »Jugoslovenske komunistične biblioteke«, priobčenega na platnicah brošur, ki so

Komunistična knjižnica.

№ 33.

*Proletarci vseh držav
združite se!*

Paul Lafargue.

K državi socializma

(Ekonomična evolucija in komunizem).

Cena 1.—dinar.

izhajale v Moskvi, vidimo, da je v slovenščini do l. 1921 izšlo enajst brošur in knjig, in sicer:

Karel Liebknecht, Pakji in muhe; Drago Godina, Narodnjaštvo in interesi proletariata; Klara Zetkin, Borba za svobodo in mir; Bela Kun, Kaj hočejo komunisti; Manifest Komunistične internacionale; Teze tovariša Lenina o meščanski demokraciji in proletarski diktaturi; V. M. Friče, Internacionala; V. M. Friče, Imperializem; Marchewski, Kaj je boljševizem; P. Lafargue, K državi socializma.

Dokumenti o preganjanju komunistov ilustrirajo tisto sovraštvo in teror, ki se ga je vladajoči razred posluževal, da bi si zagotovil gospodarstvo v labilnih razmerah revolucionarne situacije, zlasti v nemirni novi državi — kraljevini SHS.

* * *

Razstavo v Ljubljani je obiskalo okrog 4.000 ljudi, v glavnem iz Ljubljane in okolice. Prišli so pa tudi posamezniki iz Maribora, Celja, Trbovelj, Zagorja, Jesenic, Novega mesta, Kranja, Brežic, Gorice, Kočevja, Mengša itd. To so bili zlasti udeleženci tedanjih bojev bodisi v Rusiji ali na domačih slovenskih tleh. Organizirano so prihajale na razstavo skupine študentov, učen-

cev, dijakov raznih tehničnih in vajenskih šol ter gimnazij. Na žalost takega organiziranega obiska nismo zabeležili iz vrst ljubljanskega industrijskega delavstva in delavske mladine.

Vtisi, zapisani v spominsko knjigo, v veliki večini pozitivno ocenjujejo razstavo, jo pripočajo mladim rodovom in izražajo željo, da se podobne razstave pripravijo pogosteje in da naj se razstavi gradivo poznejših let.

Zaradi važnosti in pa z namenom, da se z gradivom seznanj čim širši krog naših slovenskih ljudi, je Zgodovinski arhiv CK ZKS razstavo preuredil v potujočo razstavo, ki obiskuje vse važnejše kraje naše republike.

OPOMBE

1. »Napreč, št. 125 z dne 11. dec. 1917. — 2. Dr. F. Culinić, Odjeci Oktobra u jugoslavenskim zemljama. Zagreb 1957. Str. 525. — 3. »Slovenec, št. 168 z dne 24. julija 1919. — 4. »Napreč, št. 86 z dne 15. aprila 1919. — 5. »Ljudska pravica«, 1957, št. 262, 7. novembra. — 6. »Ljudska pravica«, 1957, št. 262, 7. novembra. — 7. Do takega zaključka pride mo tudi na osnovi gradiva, ki je bilo prvič (!) objavljeno v Sovjetski Zvezi v knjigi »Oktjabskaja revolucija i zarubežnye slavjanskije narodi«. Knjiga je izšla v Moskvi k 40-letnici Oktobra in nam je postala dostopna šele konec novembra 1957. Glej mojo kratko informacijo o tem gradivu v »Slov. poročevalcu« z dne 15. in 16. decembra 1957.

MUZEJSKE NOVICE

PRIPRAVE ZA SLOVENSKI POMORSKI MUZEJ

Pogled na geografsko karto Sredozemlja nam odkrije, da vodi najbližja pot od Srednje Evrope v južne pokrajine Italije, Grčije, v Afriko, vzhodne in zahodne sredozemske dežele preko našega ozemlja in Jadranskega morja. Ta pot ni samo najbližja, temveč tudi najlažja. Vse poti preko Zahodnih in Centralnih Alp vodijo na visoka in težko dostopna gorska sedla, kot na primer Sveti Gothart in druga. Poti po naši zemlji se visokih gorskih sedel v glavnem izogibajo, če pa morajo preko njih, gredo po najlažjih, kot sta Ljubelj in Jezerško. Ni torej čudno, če je šla po teh poteh blagovna izmenjava vse od najstarejših časov. Blagovna izmenjava med Srednjo Evropo in jugom se skoraj ni mogla izogniti naši zemlji in Jadranu. Jadransko morje jo še olajšuje, ker se globoko zajeda v kopnino. To pomeni tudi veliko pocenitev blaga, kajti vodne poti so bile vedno cenejše od kopnih, čeprav je morje predstavljalo za ljudi in blago veliko nevarnost. Zato se je na Jadranu že zgodaj razvilo pomorstvo kot gospodarska panoga, ki je bila trgovini nujno potrebna. Posledica večjega razvoja trgovine je vedno večji razvoj pomorstva, ki jo do neke mere pospešuje. Od majhnih čolnov, ki so bili zgrajeni iz hrastovih debel in so v glavnem služili za obalni ribolov, so ljudje s časom prišli na večje ladje, ki so se lahko spuščale do sosednjih obal. To je bil prvi korak človeka pomorca na poti za osvojitve svetovnega morja. V zvezi s pomorsko trgovino, katere pogoj so dolga potovanja, je tudi nastanek gusarstva, to je obrti, ki je včasih veljala za prav tako častivredno in pošteno kot vse druge obrti. Gusarske ladje pa so zahtevale drugačno tehniko. Morale so biti hitrejše in lažje, da so lahko v lovu na plen dohitevale svoje žrtve. Tako imamo

že dva tipa ladij: okorne in težke trgovske ladje, katerih namen je, naložiti čim večji tovor in lahke in okretne gusarske ladje, katerih namen je v glavnem hitrost in lahko manevriranje. Od teh so se razvile rimske ladje z dvema ali tremi vrstami vesel (bireme in trireme). Od tega hipa dalje lahko zasledujemo zgodovino jadranskega pomorstva preko najstarejših tipov slovenskih ladij in dubrovniškega galjuna ter beneških galijev vse do naših motornih ladij. Moramo pa takoj reči, da ni zgodovine pomorstva brez človeka pomorca, ki je nosilec vseh dogodkov na morju in ki je ustvaril pomorsko miselnost. To pa ne velja samo za naše kraje ali Jadransko morje, to velja za vsa morja na svetu. Človek pomorec ni samo potoval ali tovoril trgovsko blago iz tujih dežel; moral se je boriti ne samo proti neusmiljenemu elementu, za kalkršenega se morje prenekaterikrat izkaže, temveč tudi proti nevarnostim, ki so jih predstavljali drugi ljudje. Človek pomorec je moral nujno biti tudi vojak, saj se je usoda marsikaterere države odločila na morju. Pomorec je tako marsikaterikrat odločilno vplival na zgodovinski razvoj te ali one države, tega ali onega pomorskega mesta. Če se samo nekoliko ozremo na Jadransko morje, lahko takoj ugotovimo, da je tu v preteklosti bilo nekaj mest in držav, ki so bile popolnoma odvisne od morja in svoje sreče v pomorstvu. Benetke, Dubrovnik, Kotor, delno pa tudi Trst, Reka in Ancona so mesta, ki so živela skoraj izključno od morja ali pomorstva.

Razburkane politične razmere v srednjem veku, v katerih je bilo skoraj vsako mesto celota zase, — če delno izvzamemo obširno beneško državo, — so povzročile, da se jadransko pomorstvo ni moglo enotno razvijati. Drugače se je razvijalo v Dubrovniku, drugače v Benetkah, spet drugače v Trstu in na Reki. Celu med Be-